

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ВАХОНЄВА Тетяна Миколаївна

УДК 349.2

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ НА
РЕЗУЛЬТАТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ (ТВОРЧОЇ) ПРАЦІ
В ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ**

Спеціальність 12.00.05 – трудове право;
право соціального забезпечення

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі трудового права та права соціального забезпечення Київського національного університету імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України
ІНШИН Микола Іванович,
Київський національний університет імені
Тараса Шевченка, завідувач кафедри трудового
права та права соціального забезпечення.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
СЛЮСАР Андрій Миколайович,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, професор
кафедри трудового права;

доктор юридичних наук, доцент
КЛЕМПАРСЬКИЙ Микола Миколайович,
Донецький юридичний інститут МВС України,
професор кафедри загальноправових дисциплін;

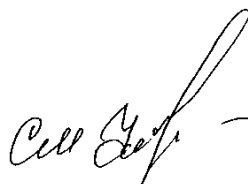
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник
МОГІЛЕВСЬКИЙ Леонід Володимирович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, учений секретар
секретаріату Вченої ради.

Захист відбудеться «02» червня 2017 року о «10» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.46 Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 60.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, чит. зала № 12.

Автореферат розіслано «29» квітня 2017 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

С.М. Черноус

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах розвитку ринкової економіки поступово відбувається перехід від загального аналізу категорії «праця» до дослідження нових її видів, зокрема до дослідження сутності інтелектуальної, творчої праці, яка починає привертати до себе все більшу увагу вчених. Із розвитком суспільних відносин, визнання України незалежною та демократичною державою інтерес до розвитку творчої праці з кожним роком тільки зростає. Це пов'язано із розвитком знань, нового інноваційного типу виробництва та категорій праці, за допомогою яких таке виробництво існує. Роль та значення творчої праці має на сьогодні непересічне значення, оскільки у процесі творчої діяльності створюється новий інтелектуальний продукт, розробляються принципово нові технології виробництва, прискорюється розвиток науково-технічного прогресу, а отже, і підвищується імідж України на міжнародному рівні.

Інтелектуальна праця – це рушійна сила нашого суспільства, яка характеризується створенням нових продуктів інтелектуальної діяльності, вона є більш складною за фізичну, оскільки потребує не просто чіткого та неупередженого виконання покладених на працівника обов'язків, які при фізичній праці часто здійснюються автоматично, без застосування розумових здібностей, а й певного аналізу своєї діяльності, вибору оптимального рішення, яке виникає у ході виконання конкретного завдання тощо. Доцільно відзначити, що застосування інтелектуальної праці в процесі трудової діяльності стає характерним для більшості сучасних професій, адже відбувається різке збільшення обсягу інформації, яку оброблює працівник, виникає дефіцит часу для прийняття рішень при зростанні їх соціальної значущості та особистої відповідальності. У цих умовах до розумової праці відносять діяльність, пов'язану як з простими розумовими операціями, так і роботу, що вимагає візуального, аналітичного та творчого мислення. А тому все частіше на підприємствах, в установах, організаціях починають використовувати працю творчих працівників, залучаючи їх до роботи на постійній основі чи на період виконання окремого службового завдання. Відповідно стрімкий розвиток творчої праці потребує подальшого нормативно-правового регулювання праці творчих працівників, визначення їх правового статусу, регламентації їх прав та обов'язків, впровадження ефективних механізмів захисту тощо.

Досліджуючи інтелектуальну (творчу) діяльність як результат виконання працівником своєї трудової функції, зазначимо, що досить важко зрозуміти механізм правового регулювання використання та подальшого набуття прав власності на створені у процесі такої діяльності об'єкти, оскільки цей механізм ще не точно визначений та недостатньо закріплений на законодавчому рівні. Проблема подальшого наукового пошуку у цій сфері обумовлена тим, що на

законодавчому рівні існують певні правові колізії при регулюванні та розподіленні права власності на службові твори, які необхідно вирішувати. Важливим напрямком у вирішенні даного питання є договірне регулювання прав на результати інтелектуальної (творчої) праці, зміст якого становлять взаємні права та обов'язки працівника та роботодавця, які стосуються набуття права власності на службовий твір.

Проблема праці творчих працівників не є новою для юриспруденції. Окремі проблеми праці творчих працівників у своїх дисертаційних роботах відображали вітчизняні та зарубіжні науковці, а саме: І.А. Богдан «Правове забезпечення реалізації працівником права на творчість», Р.А. Каримова «Особенности регулирования труда творческих работников редакций средств массовой информации», И.В. Лагкуева «Особенности регулирования труда творческих работников театров», Л.О. Соломоненко «Особенности правовой охраны произведений, созданных в порядке выполнения трудовых обязанностей в высшем образовательном учреждении» тощо. Деякі аспекти інтелектуальної (творчої) праці, проблеми створення службових творів, нормативно-правового регулювання прав творчих працівників досліджувала значна кількість науковців, зокрема: В.М. Андрійв, К.О. Афанасьєва, В.О. Бажанов, І.А. Богдан, Ю.Л. Бошицький, С.Я. Вавженчук, С.В. Венедіктов, С.В. Вишновецька, Е.П. Гаврилов, Н.Д. Гетьманцева, Ю.М. Гришина, Р.О. Денисова, В.С. Дмитришин, Т.А. Занфірова, М.І. Іншин, Р.С. Кірін, М.М. Клемпарський, І.М. Коросташова, Л.А. Литвинова, С.С. Лукаш, Н.О. Мельничук, Л.В. Могілевський, О.П. Орлюк, О.Т. Панасюк, О.А. Підпригора, О.П. Попова, С.М. Прилипка, О.Д. Святоцький, М.В. Селіванов, А.М. Слюсар, О.О. Тверезенко, В.Л. Хоменко, Н.М. Хуторян, П.М. Цибульов, Г.І. Чанишева, О.О. Штефан, В.І. Щербина, О.М. Ярошенко тощо. Проте на сьогодні теоретичні та практичні засади реалізації прав на результати інтелектуальної (творчої) праці в трудових правовідносинах ще не достатньо досліджені. Насамперед відсутнє належне розуміння інтелектуальної (творчої) праці як процесу та результату виконання трудової функції, недостатньо дослідженими залишаються критерії визначення видів робіт, виконання яких передбачає здійснення інтелектуальної (творчої) діяльності, не розкрито розуміння змісту майнових та особистих немайнових прав на результати інтелектуальної (творчої) праці суб'єктів трудових правовідносин та чітко не регламентовані загальні засади використання об'єктів інтелектуальної власності, створення яких пов'язане із перебуванням у трудових правовідносинах. Недостатню увагу в сучасних наукових працях приділено договірному врегулюванню прав на результати інтелектуальної (творчої) праці, методології розподілення прав на результати інтелектуальної діяльності, юридичному механізму забезпечення реалізації прав на результати інтелектуальної (творчої) праці. Досить стисло проводився порівняльно-правовий аналіз міжнародного та національного законодавства у сфері захисту

прав творчих працівників та можливості імплементації позитивного досвіду у законодавство України. Всі ці фактори обумовлюють актуальність та своєчасність представленої роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана на кафедрі трудового права та права соціального забезпечення юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка в рамках бюджетних тем: «Доктрина права в правовій системі України: теоретичний і практичний аспекти» (№ 11БФ042-01), яка досліджувалася на юридичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка з 01 січня 2011 року по 31 грудня 2015 року і «Теорія та практика адаптації України до законодавства ЄС» (№ 16БФ042-01), яка досліджується на юридичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка з 01 січня 2016 року по 31 грудня 2020 року.

Мета і задачі дослідження. *Мета* дисертаційної роботи полягає в тому, щоб на основі аналізу наукових підходів до розуміння понять інтелектуальної (творчої) праці, творчої діяльності, дослідження статусу правового творчого працівника, а також аналізу чинного законодавства та практики його застосування дослідити теоретичні та практичні засади реалізації прав на результати інтелектуальної (творчої) праці в трудових правовідносинах, охарактеризувати основні аспекти захисту прав творчих працівників та надати конкретні рекомендації щодо удосконалення чинного законодавства при здійсненні нормативно-правового регулювання творчої праці у трудових відносинах.

Для досягнення поставленої мети в дисертації необхідно вирішити наступні *задачі*:

- визначити поняття, ознаки та значення інтелектуальної (творчої) праці як складової трудового права;
- надати характеристику юридичній сутності та критеріям єдності і диференціації поняття «інтелектуальна діяльність» як категорії трудового права та права інтелектуальної власності;
- охарактеризувати інтелектуальну (творчу) діяльність як процес та результат виконання трудової функції;
- розробити критерії визначення видів робіт, виконання яких передбачає здійснення інтелектуальної (творчої) праці;
- узагальнити особливості правового статусу творчих працівників як суб'єктів трудового права;
- визначити теоретичні засади запровадження спеціального порядку регулювання нормування праці, часу відпочинку та оплати праці творчих працівників;
- охарактеризувати зміст майнових та особистих немайнових прав на результати інтелектуальної (творчої) праці суб'єктів трудових правовідносин;

– розкрити загальні засади використання об'єктів інтелектуальної власності, створення яких пов'язане із перебуванням у трудових правовідносинах;

– сформулювати поняття службового твору та практику договірної врегулювання розподілення прав на результати інтелектуальної (творчої) праці;

– визначити методологію розподілення прав на результати інтелектуальної (творчої) праці, створені в результаті виконання трудового договору або службового завдання та запропонувати механізм забезпечення виконання договорів про розподілення прав на результати інтелектуальної (творчої) праці;

– уточнити матеріальні та процесуальні гарантії захисту трудових прав творчих працівників;

– розробити пропозиції щодо юридичного механізму забезпечення реалізації прав на результати інтелектуальної (творчої) праці та визначити перспективні форми захисту трудових прав творчих працівників за законодавством держав світу;

– сформулювати науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства у сфері інтелектуальної (творчої) праці у трудових правовідносинах.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають при здійсненні інтелектуальної (творчої) праці як категорії трудового права.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні засади реалізації прав на результати інтелектуальної (творчої) праці в трудових правовідносинах.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження складають як загальнонаукові, так і спеціальні методи наукового пізнання, за допомогою яких здійснено комплексне дослідження теоретичних та практичних засад реалізації прав на результати інтелектуальної (творчої) праці в трудових правовідносинах. *Діалектичний метод* використано для дослідження поняття, ознак та значення інтелектуальної (творчої) праці як складової трудового права (підрозділ 1.1), розуміння службового твору та практику договірної врегулювання розподілення прав на результати інтелектуальної (творчої) праці (підрозділ 3.1). За допомогою *порівняльно-правового (компаративістського)* методу дослідження проаналізовано теоретичні засади запровадження спеціального порядку регулювання нормування праці, часу відпочинку та оплати праці творчих працівників (підрозділ 2.2), здійснено аналіз норм законодавства зарубіжних держав, розгляд міжнародного досвіду захисту прав творчих працівників за законодавством світу (підрозділ 4.3). *Методи класифікації, групування, системно-функціональний метод* застосовано при дослідженні критеріїв визначення видів робіт, виконання яких передбачає здійснення інтелектуальної (творчої) праці (підрозділ 1.4), характеристики змісту майнових та особистих немайнових прав на результати інтелектуальної (творчої) праці суб'єктів

трудових правовідносин (підрозділ 2.3), розгляді матеріальних та процесуальних гарантій захисту трудових прав творчих працівників (підрозділ 4.1). Використання *методів правового аналізу та синтезу* дозволило сформулювати пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства у сфері нормативно-правового регулювання інтелектуальної праці творчих працівників та основні положення удосконалення механізму забезпечення виконання договорів про розподілення прав на результати інтелектуальної (творчої) праці (підрозділ 3.3.) і юридичного механізму забезпечення реалізації прав на результати інтелектуальної (творчої) праці (підрозділ 4.2). Використання *формально-логічного методу* дало можливість виявити неоднозначності у методології розподілення прав на результати інтелектуальної (творчої) праці, які виникли у процесі виконання трудового договору або службового завдання (підрозділ 3.2). *Метод узагальнення* використано при дослідженні юридичної сутності та критеріїв єдності і диференціації поняття «інтелектуальна діяльність» як категорії трудового права та права інтелектуальної власності (підрозділ 1.2) та загальних засад використання об'єктів інтелектуальної власності, створення яких пов'язане із перебуванням у трудових правовідносинах (підрозділ 2.4). За допомогою *системно-структурного методу* проаналізовано особливості інтелектуальної (творчої) праці як процесу та результату виконання трудової функції (підрозділ 1.3) та особливості визначення правового статусу творчих працівників як суб'єктів трудового права (підрозділ 2.1).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є однією з перших спроб комплексно, з використанням сучасних методів наукового пізнання визначити сутність та особливості інтелектуальної (творчої) праці як категорії трудового права та невід'ємної складової трудових правовідносин, розкрити особливості правового статусу творчих працівників, дослідити теоретичні та практичні засади реалізації прав на результати інтелектуальної (творчої) праці в трудових правовідносинах. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових теоретичних положень і висновків, надано практичні рекомендації та пропозиції з досліджуваних питань та внесено конкретні пропозиції з удосконалення законодавства, яке регулює порядок здійснення інтелектуальної (творчої) праці у трудових відносинах, зокрема:

вперше:

– сформульовано авторське визначення інтелектуальної (творчої) праці як різновиду розумової діяльності, яка полягає у застосуванні творчих та інтелектуальних здібностей працівника шляхом використання його інтелектуально-творчого потенціалу при виконанні покладених на нього обов'язків у виробництві чи іншій сфері діяльності із застосуванням притаманних особі інтелектуальних умінь, використанням інтелектуальних ресурсів, на основі креативності з метою отримання нового інтелектуального

продукту, послуги, інноваційних ідей, удосконалення чинних товарів чи послуг, технологій, комунікацій, соціальних, культурних та політичних зв'язків у суспільстві, які неодмінно стають об'єктами інтелектуальної власності, а отже, і об'єктами охорони права інтелектуальної власності;

– виділено основні критерії єдності і диференціації поняття «інтелектуальна праця» як категорії трудового права та права інтелектуальної власності;

– на підставі аналізу трудових правовідносин та розуміння правової природи інтелектуальної власності запропоновано виділити основні особливості інтелектуальної діяльності як трудового процесу, серед яких: 1) правовою основою діяльності особи, яка здійснює таку діяльність, є трудовий договір, який укладений між працівником та роботодавцем; 2) у трудовому договорі має бути чітко визначено та передбачено, що саме використання працівником своїх творчих здібностей та власних інтелектуальних знань, умінь та навичок є трудовою функцією працівника; 3) створення об'єкта права інтелектуальної власності здійснюється за допомогою наданих роботодавцем матеріалів із застосуванням механізмів роботодавця, використанням працівником техніки, засобів виробництва, які належать роботодавцю; 4) при виконанні трудової функції, пов'язаної із творчою та інтелектуальною працею, характерним для позначення всієї сукупності результатів інтелектуальної праці є використання термінів «знання» та «інформація»; 5) у процесі створення об'єкта інтелектуальної праці працівник підпадає під дію трудового розпорядку та має виконувати його положення, дотримуючись встановленого сторонами режиму; 6) інтелектуальна (творча) праця як процес виконання трудової функції оплачується у відповідності до встановленого трудового договору не за сам результат інтелектуальної діяльності, а в основному за процес створення інтелектуального результату;

– визначено та охарактеризовано особливості правового статусу творчих працівників та працівників, які здійснюють інтелектуальну (творчу) працю у процесі виконання трудової функції працівника;

– запропоновано алгоритм дій для працівника та роботодавця з оформлення відносин у сфері створення та використання службового твору, а саме: 1) укладення трудового договору, у якому слід визначити, який конкретно твір (з технічними, оціночними характеристиками) має створити працівник; 2) видання наказу про призначення такого працівника на посаду і під розписку ознайомлення його з посадовою інструкцією творчого працівника (визначити в ній конкретні його права та обов'язки); 3) укладення з працівником договору про замовлення службового твору (інший альтернативний непоіменований договір) або у трудовому договорі передбачити, що працівник створює службовий твір за завданнями роботодавця (такі завдання видаються працівнику під розписку); 4) укладення

з працівником договору про використання об'єкта інтелектуальної власності або договору про розподіл прав на об'єкт інтелектуальної власності, що створений у результаті перебування у трудових відносинах; 5) укладення договору про авторську винагороду за створення та використання об'єкта інтелектуальної власності або замість 4 і 5 пункту нашого алгоритму роботодавець може укласти з працівником договір про відчуження майнових прав інтелектуальної власності, що у цілому в певних ситуаціях може зекономити для роботодавця його витрати;

– визначено методологічні засади, які застосовуються на практиці для розподілення прав на результати інтелектуальної (творчої) праці, що виникають у результаті виконання трудового договору або службового завдання, вони базуються на наступному: 1) нормах, які прямо передбачені у загальному чи спеціальному законодавстві, де чітко регламентовано права працівника та роботодавця по відношенню до створеного службового твору; 2) договорі, який укладений між працівником та роботодавцем (трудоий договір та цивільно-правовий); 3) у випадку виникнення спору при розподіленні прав на результати інтелектуальної діяльності та у разі відсутності нормативно-правового врегулювання спору на законодавчому рівні можуть застосовуватися окремі положення судової практики, яка зазвичай закріплюється у постановках Пленуму Верховного Суду України та є частиною національного законодавства;

удосконалено:

– визначення поняття «юридичний механізм забезпечення реалізації прав на результати інтелектуальної (творчої) праці» та його основні складові елементи, до яких віднесено: 1) здійснення національного та міжнародно-правового захисту прав інтелектуальної власності у їх взаємозв'язку; 2) забезпечення дотримання права володіння, користування та розпорядження результатами інтелектуальної власності та інтелектуальної діяльності; 3) забезпечення належної охорони та захисту об'єктів інтелектуальної власності, прав та законних інтересів творців об'єкта права інтелектуальної власності як юрисдикційними, так і неюрисдикційними органами державної влади;

– розуміння ознак інтелектуальної (творчої) праці з точки зору їх поділу на загальні та спеціальні;

– тлумачення поняття «службовий твір» та його основних ознак, серед яких виділено: 1) наявність укладеного між працівником та роботодавцем трудового договору; 2) створення службового твору здійснюється у межах виконання працівником своєї трудової функції та службових обов'язків; 3) створення службового твору пов'язане із виконанням службового завдання, яке надане працівнику роботодавцем; 4) створення службового твору здійснюється у межах часу, який встановлений трудовим договором; 5) створення службового твору зазвичай здійснюється із використанням

матеріалів та засобів, які належать роботодавцю; б) наявність передбаченої трудовим договором систематичної оплати праці працівника;

– дослідження критеріїв визначення видів робіт, виконання яких передбачає здійснення інтелектуальної (творчої) праці, до яких віднесено: критерій творчості та творчої діяльності; новизни; науковості; елементи навчальної діяльності; критерій дослідницької діяльності; критерій аналітичної діяльності тощо;

– розуміння поняття договірної регулювання розподілення прав на результати інтелектуальної (творчої) праці, у процесі якої створюється службовий твір, як сукупності взаємних прав та обов'язків працівника та роботодавця по відношенню один до одного, які чітко визначені в укладеному між ними договорі, змістом якого є закріплення за працівником особистих немайнових прав на об'єкти інтелектуальної праці та майнових прав на такий об'єкт за роботодавцем, чіткий розподіл майнових прав на службовий об'єкт з метою усунення прогалин у законодавчому регулюванні правовідносин зі створення та подальшого використання службового об'єкта;

– обґрунтування необхідності подолання проблеми невизначеності у нормативно-правовому регулюванні та неналежному розподілі прав власності між співвласниками та роботодавцем шляхом закріплення у Кодексі законів про працю України обов'язковості укладення договору про розподіл права власності на службові твори між працівниками та роботодавцем, у якому чітко передбачити порядок здійснення майнових прав на твір між співавторами-працівниками та роботодавцем;

– розуміння загальних засад використання об'єктів інтелектуальної власності, створених під час перебування у трудових відносинах, що полягають у трудово-правовому та цивільно-правовому договірному регулюванні виключних майнових прав на використання твору, особливому розподілі майнових прав на об'єкти інтелектуальної (творчої) діяльності працівника, реалізації співавторства між працівником та роботодавцем, використання службових об'єктів згідно із службовими обов'язками, оприлюднення службового твору та судовому захисті прав сторін трудових правовідносин при створенні і використанні такого об'єкта інтелектуальної праці;

дістали подальшого розвитку:

– характеристика матеріальних та процесуальних гарантій прав творчих працівників, досліджено їх ознаки та види;

– обґрунтування необхідності нормативно-правового закріплення переліку особистих немайнових прав працівника і роботодавця по відношенню до створеного об'єкта інтелектуальної (творчої) праці у проекті Трудового кодексу України;

– обґрунтування доцільності наукових пошуків та подальшого нормативно-правового закріплення особливостей правового регулювання праці

творчих працівників щодо особливостей та умов праці, нормування праці, оплати праці, захисту прав творчого працівника тощо;

– рекомендації щодо основних напрямків для налагодження ефективного захисту прав інтелектуальної праці, до яких віднесено: 1) досягнення оптимального балансу між приватними та публічними засобами захисту права у сфері інтелектуальної власності; 2) посилення координації дій правоохоронних органів у сфері здійснення захисту прав інтелектуальної власності; 3) визначення єдиних підходів до застосування засобів охорони у сфері права інтелектуальної власності та здійснення їх чіткої регламентації на рівні закону; 4) поглиблення, вдосконалення та гармонізацію національного права у сфері інтелектуальної власності з нормами міжнародного законодавства у цій сфері; 5) здійснення аналізу судової практики у сфері захисту прав інтелектуальної власності;

– узагальнення основних проблем для подальшого налагодження ефективного юридичного механізму забезпечення реалізації прав на результати інтелектуальної (творчої) праці уповноваженим органам державної влади;

– пропозиції щодо нормативно-правового закріплення захисту творчих працівників від простою, розширення переліку правопорушень у сфері інтелектуальної власності, зокрема закріплення відповідальності за такі види правопорушень як контрафакцію, облудну імітацію, облудне маркування;

– рекомендації щодо законодавчого закріплення можливості творчих працівників використовувати умови гнучкого графіка роботи та можливість творчих працівників працювати над створенням об'єкта права інтелектуальної власності вдома;

– аналіз причин та умов, які сприяють порушенню прав сторін у правовідносинах у сфері інтелектуальної праці, законодавчого забезпечення дотримання умов договорів у сфері інтелектуальної власності та договорів про розподілення прав на результати інтелектуальної праці, визначення концептуальних засад та способів захисту прав інтелектуальної власності та їх законодавче закріплення;

– пропозиції щодо внесення змін до Кодексу законів про працю, Цивільного кодексу України, проекту Трудового кодексу України, Закону України «Про охорону праці», Закону України «Про відпустки» та інших законів та підзаконних правових актів, пов'язаних із закріпленням особливостей творчої (інтелектуальної) праці.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації пропозиції і висновки можуть бути використані та частково використовуються:

– у науково-дослідній діяльності – для подальшого дослідження проблемних питань у сфері здійснення інтелектуальної (творчої) праці при виконанні працівником своєї трудової функції;

– у навчальному процесі – у юридичних та інших навчальних закладах під час вивчення дисциплін «Трудове право України», «Проблеми трудового права та права соціального забезпечення», при написанні підручників, посібників, розробці науково-методичних рекомендацій, а також під час підготовки лекцій та проведення семінарських занять у навчальних закладах;

– у правозастосовній діяльності – для удосконалення практичної діяльності органів, уповноважених на здійснення захисту прав працівників, у том числі й тих, які займаються творчою працею, та роботодавців в цілому, які використовують інтелектуальну працю творчих працівників з метою вдосконалення нормативно-правового регулювання розподілу прав на результати інтелектуальної (творчої) діяльності, захисту прав творчих працівників, підвищення рівня їх соціального захисту тощо;

– у правотворчій діяльності – під час внесення змін і доповнень до нормативних актів, які стосуються правового статусу прав творчих працівників, нормативно-правового регулювання обліку їх робочого часу, часу відпочинку, розподілу прав на результати інтелектуальної (творчої) праці між працівником та роботодавцем, розкривають правові положення щодо правового статусу прав творчих працівників, при визначенні теоретичних та практичних засад реалізації прав на результати інтелектуальної (творчої) праці в трудових правовідносинах.

Апробація результатів дисертації. Підсумки розробки проблеми в цілому, окремі її аспекти, одержані узагальнення і висновки доповідалися на засіданнях кафедри трудового права та права соціального забезпечення Київського національного університету імені Тараса Шевченка, а також були оприлюднені на всеукраїнських та міжнародних конференціях: «Держава і право в умовах глобалізації: реалії та перспективи» (м. Сімферополь, 16–17 квітня 2010 року); «Актуальні проблеми правотворення в сучасній Україні» (м. Київ, 29 квітня–01 травня 2010 року); «Актуальні проблеми запобігання та протидії корупції і охорони права власності: другі юридичні читання» (01 листопада 2011 року); «Юридична наука: проблеми та досягнення» (м. Тернопіль, 19 лютого 2013 року); «Публічне адміністрування в сфері органів внутрішніх справ» (м. Київ, 14 травня 2015 року); «Пріоритетні проблеми юридичної науки: сучасний стан та перспективи вдосконалення» (м. Київ, 18–19 липня 2015 року); «Теорія і практика розвитку правових інститутів» (м. Київ, 10–11 березня 2016 року); «Соціально-економічні та правові підстави вдосконалення трудового законодавства на сучасному етапі» (м. Хмельницький, 21 жовтня 2016 року).

Публікації. Основні результати дослідження викладено в одноосібній монографії, тридцяти двох статтях, які опубліковані у наукових фахових виданнях України та наукових періодичних виданнях інших держав, а також восьми тезах доповідей і повідомлень на вказаних конференціях.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, які включають чотирнадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 403 сторінки. Список використаних джерел складається з 405 найменувань і займає 45 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, визначається її зв'язок із науковими програмами, планами та темами, окреслюються мета і задачі, об'єкт і предмет, методи дослідження, вказується на наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наводяться дані щодо апробації результатів дослідження та публікацій.

Розділ 1 «Інтелектуальна (творча) праця як категорія трудового права та невід'ємна складова трудових правовідносин» складається із чотирьох підрозділів, які присвячені розгляду поняття, ознак та значення інтелектуальної (творчої) праці.

У підрозділі 1.1 *«Поняття, ознаки та значення інтелектуальної (творчої) праці як складової трудового права»* досліджено розуміння понять «праця», «розумова праця», «інтелектуальні праця».

Наголошено на тісному взаємозв'язку між розумовою та фізичною працею, проаналізовано взаємний зв'язок між розумовою працею та інтелектуальною діяльністю і зазначено, що розумову працю більшість дослідників трактують як частину звичайної праці із певними, притаманними тільки їй, особливостями: використанням не тільки знань, умінь та навичок, а й відповідних інтелектуальних здібностей щодо проведення аналізу, співвідношення різних наукових позицій стосовно досліджуваного явища, розроблення окремих методів чи прийомів стосовно доцільності застосування у певних напрямках роботи, їх співвідношення між собою тощо.

У межах підрозділу запропоновано основні ознаки інтелектуальної праці розглядати у двох контекстах: загальні ознаки та спеціальні ознаки. Загальні ознаки – це ті ознаки, які притаманні всім видам діяльності, всім видам праці та які, зазвичай, передбачені у Кодексі законів про працю. До спеціальних ознак варто віднести ті ознаки, які характеризують інтелектуальну працю як різновид праці із притаманними виключно їй особливостями.

Підкреслено, що основним призначенням інтелектуальної праці є створення нового інтелектуального продукту, формування нових креативних ідей, розроблення інноваційних технологій. Інтелектуальна праця спрямована на аналіз та синтез тих суспільних відносин та тих суспільних подій, які існують у суспільстві, розв'язання актуальних проблем, передусім у навколишньому середовищі, в природі, суспільному та державному житті шляхом вивчення їх закономірностей, властивостей і явищ. Інтелектуальна діяльність та інтелектуальна праця, безумовно, є рушійною силою науково-

технічного прогресу, розвитку наукових відкриттів, прискорення розвитку прикладних та теоретичних досліджень у державі, удосконалення як методів виробництва, так і всього науково-технічного та науково-виробничого процесу.

У підрозділі 1.2 «Юридична сутність та критерії єдності і диференціації поняття «інтелектуальна праця» як категорії трудового права та права інтелектуальної власності» розглянуто критерії єдності та диференціації поняття «інтелектуальна праця» як категорії трудового права та права інтелектуальної власності шляхом правового аналізу розуміння понять «інтелектуальна праця», «інтелектуальна діяльність», «права інтелектуальної власності».

У межах підрозділу наголошено на важливості та необхідності дослідження єдності та диференціації інтелектуальної праці як категорії трудового права та права інтелектуальної власності, оскільки виявлення спільних рис у цих поняттях сприятиме усуненню розбіжностей між ними та їх подальшому якісному правовому регулюванню.

До спільних рис розуміння поняття «інтелектуальна праця» як категорії трудового права та права інтелектуальної власності віднесено: 1) спільність мети інтелектуальної праці як категорії трудового права, так і категорії права інтелектуальної власності; 2) подібність суб'єктів, які здійснюють інтелектуальну діяльність, наявність у них творчого потенціалу та такої унікальної риси як креативність; 3) отримання певного результату від інтелектуальної творчої діяльності, тобто інтелектуальна діяльність завжди спрямована на отримання певного результату як позитивного, так і негативного.

Критеріями диференціації у розумінні поняття «інтелектуальна праця» як категорії трудового права та права інтелектуальної власності дисертант називає: 1) диференціацію у безпосередньому процесі здійснення інтелектуальної праці – інтелектуальна праця у трудовому праці розглядається як застосування особою (працівником) своєї праці, що спрямована на виконання передбаченої трудовим чи цивільно-правовим договором трудової функції; інтелектуальна праця у розумінні права інтелектуальної власності – це безпосередня інтелектуальна діяльність особи щодо створення нею певного об'єкта інтелектуальної власності; 2) диференціацію у способах та формах захисту інтелектуальної трудової діяльності працівника та інтелектуальної діяльності як категорії права інтелектуальної власності; 3) диференціацію у немайнових правах, які використовує працівник та якими у подальшому наділений творець об'єкта інтелектуальної власності; 4) диференціацію у формах вираження інтелектуальної діяльності: у праві інтелектуальної власності результати можуть бути виражені у певній матеріальній формі (кресленні, описі, зразку тощо) чи нематеріальній формі, а в трудовому праві вони також можуть відображатися в напрямках діяльності підприємства, установи чи організації, удосконаленні діяльності всього підприємства чи його окремих підрозділів.

5) диференціацію у формі оплати праця: інтелектуальна праця як трудовий процес оплачується, а в праві інтелектуальної власності зазвичай оплата праці здійснюється не за сам процес створення певного об'єкта, а за його виготовлення, використання чи реалізацію.

У підрозділі 1.3 «Інтелектуальна (творча) праця як процес та результат виконання трудової функції» досліджено особливості інтелектуальної творчої праці як процесу та результату виконання трудової функції.

У межах підрозділу вказано на наявність колізій у нормативно-правовому регулюванні суспільних відносин, які виникають із створенням об'єктів права інтелектуальної власності, оскільки механізм визначення права власності на результати такої діяльності достеменно не визначений. Інтелектуальну (творчу) працю як процес виконання трудової функції запропоновано розглядати, аналізуючи норми Кодексу законів про працю, які визначають положення трудового договору та його особливості.

Першим, на що звертається увага при розгляді інтелектуальної (творчої) праці, є трудова функція працівника, яка не тільки виступає як конкретне коло кваліфікаційних ознак, що мають бути притаманні працівнику, а й передбачає відповідне коло його професійних обов'язків, які працівник має виконувати згідно з трудовим договором. До основних об'єктивних складових трудової функції працівника науковець відносить: 1) наявність укладеного трудового договору, у якому чітко обумовлено трудову функцію працівника; 2) здійснення працівником та роботодавцем своїх суб'єктивних прав та виконання суб'єктивних обов'язків відповідно до укладеного трудового договору та із дотриманням норм чинного законодавств і локальних правових актів. Основними суб'єктивними складовими трудової функції виступають: 1) наявність відповідних професійних умінь, знань та навичок; 2) наявність певних особистісних якостей працівника (фізична підготовка, певні психофізіологічні особливості тощо); 3) наявність відповідної кваліфікації працівника для виконання обумовленої у трудовому договорі функції; 4) здатність працівника до виконання дорученої йому роботи. Отже, розглядаючи інтелектуальну діяльність виключно з точки зору виконання трудової функції, наголошено на тому, що така інтелектуальна діяльність має в обов'язковому порядку бути обумовлена сторонами трудового договору.

До інших особливостей інтелектуальної праці як трудового процесу автором віднесено наступні: 1) правовою основою діяльності особи, яка здійснює інтелектуальну діяльність, є трудовий договір; 2) у трудовому договорі має бути чітко визначено та передбачено, що саме використання працівником своїх творчих здібностей та власних інтелектуальних знань, умінь і навичок є трудовою функцією працівника; 3) продукт інтелектуальної праці створюється з матеріалів роботодавця; 4) інтелектуальна праця як трудовий процес оперує такими термінами як «знання», «інформація» тощо; 5) у процесі виконання інтелектуальної праці працівник підпадає під дію трудового

розпорядку та має виконувати його положення, дотримуючись встановленого сторонами режиму трудової діяльності; б) інтелектуальна (творча) праця як процес виконання трудової функції оплачується у відповідності до встановленого трудового договору не за сам результат інтелектуальної діяльності, а в основному за процес створення інтелектуального результату.

У підрозділі 1.4 «Критерії визначення видів робіт, виконання яких передбачає здійснення інтелектуальної (творчої) діяльності» розглянуто основні види робіт, виконання яких передбачає здійснення інтелектуальної (творчої) праці.

Під критерієм визначення видів робіт, виконання яких передбачає здійснення інтелектуальної (творчої) праці, пропонується розуміти сукупність ознак, які характеризують виключно інтелектуальну працю, на основі яких здійснюється відокремлення інтелектуальної (творчої) праці від іншої діяльності у суспільстві, а також ті ознаки, які характеризують здійснення інтелектуальної діяльності як окремого напрямку наукового дослідження.

Досліджуючи інтелектуальну працю, наголошено на тому, що праця, пов'язана із застосуванням інтелектуальної діяльності, передбачає ті види трудової діяльності, в яких переважають нервово-психічні навантаження, пов'язані з обсягом, напругою, глибиною уваги, а також такі психофізіологічні процеси як пам'ять, сприйняття, мислення тощо і які частіше за все носять творчий характер. Не слід інтелектуальну працю розглядати виключно як науку, освітній процес, мистецтво, оскільки інтелектуальна й наукова діяльність може досить активно розвиватися й на виробництві при безпосередньому виконанні працівником своїх трудових обов'язків. Крім того, інтелектуальну працю можуть здійснювати як досвідчені науковці, так і звичайні працівники підприємств, установ, організацій та пересічні громадяни.

Основним критерієм визначення видів робіт, виконання яких передбачає здійснення інтелектуальної (творчої) праці, виділено творчість. До основних творчих здібностей людини віднесено наступні: творче мислення, здатність до творчих пошуків, вміння цілеспрямовано зосереджуватися на пошуку нових форм та методів для здійснення творчої діяльності, вміння вивчати проблемні питання, які виникають при створенні об'єкта права інтелектуальної власності, та здійснювати цілеспрямовані дії щодо розроблення гнучкої стратегії для їх подолання, вміння самостійно формулювати власні висновки, висловлювати пропозиції, набувати нові знання, вміння та навички, мобілізувати власний досвід для досягнення поставленого завдання, вміння переносити отримані знання та навички на створюваний об'єкт інтелектуальної власності тощо.

До інших критеріїв визначення видів робіт, які передбачають здійснення інтелектуальної (творчої) праці, віднесено розумову діяльність, яка спрямована на створення об'єкта із елементами новизни; критерій науковості; елементи навчальної діяльності; критерій дослідницької діяльності; критерій аналітичної діяльності тощо.

Розділ 2 «Теоретичні засади визначення правового статусу творчих працівників та особливості спеціальної регламентації їх трудових прав» містить чотири підрозділи, в яких розкриваються особливості правового статусу творчих працівників, спеціальний порядок регулювання нормування праці, часу відпочинку та оплати праці творчих працівників, зміст майнових та особистих немайнових прав на результати інтелектуальної (творчої) праці суб'єктів трудових правовідносин, а також загальні засади використання об'єктів інтелектуальної власності, створення яких пов'язане із перебуванням у трудових правовідносинах.

У підрозділі 2.1 *«Особливості визначення правового статусу творчих працівників як суб'єктів трудового права»* наголошено на тому, що питання врегулювання правового статусу працівників, які в процесі праці реалізують своє право на творчість, є одним із найбільш дискусійних через відсутність у доктрині трудового права України усталених поглядів на участь таких категорій працівників у трудових та пов'язаних з ними відносинах. Поява творчих працівників виступила каталізатором виникнення нових, нетрадиційних форм зайнятості, які так чи інакше уже повноцінно існують на ринку праці.

Розкрито термінологічне розуміння поняття творчого працівника як особи, яка досягла встановленого законодавством віку, що застосовує свої творчі здібності в межах реалізації здатності до праці на основі трудового договору, результатом чого є створення та/або інтерпретація твору у сфері науки, культури, мистецтва тощо. Правовий статус творчого працівника обумовлений поширенням такого статусу на різні категорії осіб, які застосовують свої творчі здібності в процесі праці для досягнення результату – створення об'єкта інтелектуальної власності та/або його інтерпретацію.

Важливою особливістю правового статусу творчого працівника автор вважає диференціацію правового статусу творчого працівника, яка передбачає встановлення особливих правил для регулювання застосування його творчих здібностей та обумовлена особливою трудовою функцією такого працівника, змістом його прав та обов'язків, кваліфікацією, посадою, встановленням вікових, організаційних особливостей, відмінностей у регулюванні часу відпочинку, роботи, оплати праці, трудової дисципліни тощо.

У межах підрозділу з'ясовано, що правовий статус творчих працівників характеризується особливостями елементів цього правового статусу у різних формах їх втілення. Так, права і обов'язки творчих працівників визначені як їх авторськими/суміжними правами та обов'язками, так і правами та обов'язками, які в цілому властиві працівникам. Правосуб'єктність творчих працівників характеризується тенденцією до встановлення спеціальних вікових особливостей, специфікою власне творчої діяльності конкретного працівника.

У підрозділі 2.2 «Теоретичні засади запровадження спеціального порядку регулювання нормування праці, часу відпочинку та оплати праці творчих працівників» досліджено термінологічне розуміння поняття «диференціація (встановлення спеціального порядку) правового регулювання нормування, часу відпочинку і оплати праці найманих творчих працівників» як визначену нормативно-правовими, локальними актами систему особливостей реалізації, застосування норм права до творчих працівників з метою встановлення відповідності характеру творчої діяльності працівника особливостям його прав та обов'язків у процесі праці.

Відзначено, що диференціація правового регулювання праці найманих творчих працівників виражається у нормуванні їх праці, яка передбачає механізм встановлення міри праці, винагороди залежно від кількісних та якісних критеріїв, передбачених законодавством, локальними актами конкретного підприємства, установи, організації, а також обумовлюється встановленням оптимального балансу у співвідношенні прав та обов'язків таких працівників, визначення для них норм виробітку і чисельності. Важливе значення при здійсненні нормування праці приділено локальному рівню його встановлення.

Окрема увага приділена визначенню часу відпочинку творчих працівників, який запропоновано розуміти як встановлений трудовим законодавством, локальними актами, трудовим договором час на відновлення трудових ресурсів, соціалізацію, а також період у часі, який дозволяє відновити трудову енергію і забезпечити підвищення продуктивності праці творчого працівника. Виокремлено характеристики, які у зв'язку із встановленням спеціального порядку регулювання часу відпочинку властиві найманим творчим працівникам.

У межах підрозділу досліджено питання оплати праці творчих працівників та зазначено, що у сфері їх оплати праці ключовою характеристикою є подвійний характер правового регулювання, що залежить від категорій власне творчих працівників. Констатовано, що правове регулювання праці найманих творчих працівників обґрунтовано потребує поглиблення диференціації. Проблема полягає в тому, що на національному рівні практично не врегульовано ні порядок оплати праці, ні особливості правового статусу творчих працівників.

У підрозділі 2.3 «Зміст майнових та особистих немайнових прав на результати інтелектуальної (творчої) праці суб'єктів трудових правовідносин» розкрито особливості майнових та немайнових прав на результати інтелектуальної (творчої) праці. Під особистими немайновими правами суб'єктів трудових правовідносин запропоновано розуміти юридично забезпечені можливості суб'єкта трудових правовідносин індивідуалізувати себе у процесі здійснення трудової функції, які характеризуються абсолютним, безстроковим, невідчужуваним характером і

пов'язані з особою, яка створила об'єкт інтелектуальної (творчої) праці та/або інтерпретувала його.

Проведено аналіз особистих немайнових прав працівників, які закріплені у Цивільному кодексі України і трудовому законодавстві, та зроблено висновок, що особисті немайнові права, які сформульовані у цивільному законодавстві, не можна зі всією однозначністю поширювати на трудо-правову сферу. А відтак, особисті немайнові права творчих працівників не можуть ототожнюватися із особистими немайновими правами автора (творця) чи виконавця (володільця суміжних прав). Основна різниця між особистими немайновими правами як суб'єктивними правами учасника цивільних правовідносин і суб'єктів трудових правовідносин, на думку дисертанта, полягає у особливості застосування праці та характеру взаємодії роботодавця і працівника як сторін трудового договору.

Запропоновано передбачити у проекті Трудового кодексу України положення, яке б містило перелік особистих немайнових прав працівника і роботодавця. До особистих немайнових прав працівника, що стосуються створення об'єкта його інтелектуальної (творчої) праці, слід віднести: 1) право називатися автором твору або зберігати анонімність; 2) право на захист честі і гідності, репутації працівника як автора у сфері праці; 3) право дозволяти оприлюднення об'єкта інтелектуальної (творчої) праці; 4) право захищати недоторканність твору та його цілісність; 5) право передавати свої особисті немайнові права на службовий твір правонаступникам. Даний перелік прав працівника як творця об'єкта інтелектуальної (творчої) праці не можна назвати вичерпним через високий рівень варіативності суспільних відносин, їх постійну видозміну і розвиток.

У межах підрозділу запропоновано перелік особистих немайнових прав, які належать роботодавцю.

Під майновими правами на об'єкт інтелектуальної (творчої) праці суб'єктів трудових відносин варто розуміти суб'єктивні, юридично забезпечені можливості працівника та роботодавця використовувати, розпоряджатися для задоволення майнового інтересу об'єктами інтелектуальної (творчої) праці, створеними/інтерпретованими на підставі трудового договору, що мають відносний, матеріальний, відчужуваний характер. На думку дисертанта, зміст майнових прав працівника і роботодавця на об'єкт інтелектуальної праці є поліваріантним, що означає врегулювання їх суті на рівні закону і окремо в двох договорах – трудовому і цивільно-правовому.

До переліку майнових прав на об'єкт права інтелектуальної (творчої) праці, який закріплений у Цивільному кодексі України та Законі України «Про авторське право і суміжні права», запропоновано для працівника (автора) включити право отримувати доходи від створення об'єкта інтелектуальної (творчої) праці (авторська винагорода) та від його використання (рояліті) поряд з оплатою праці, а для роботодавця передбачити у договорах про розподіл

майнових прав інтелектуальної власності, у ліцензійному, трудовому договорі, договорі про замовлення службового твору умову, за якою роботодавець має право звернутися до суду за захистом майнових прав на результат інтелектуальної (творчої) праці.

У підрозділі 2.4 «Загальні засади використання об'єктів інтелектуальної власності, створення яких пов'язане із перебуванням у трудових правовідносинах» досліджено конкретні засади використання об'єктів інтелектуальної власності, створених під час перебування у трудових відносинах.

На основі аналізу договірного регулювання правовідносин між працівником та роботодавцем запропоновано алгоритм дій працівника та роботодавця з оформлення відносин у сфері створення та використання службового твору: 1) укладення трудового договору, де визначено, який конкретно твір (з технічними, оціночними характеристиками) має створити працівник; 2) призначення такого працівника наказом по підприємству і ознайомлення його під розписку з посадовою інструкцією творчого працівника (визначити в ній конкретні його права та обов'язки); 3) укладення з працівником договору про замовлення службового твору (іншого альтернативного непоіменованого договору) або передбачення у трудовому договорі положення про те, що працівник створює службовий твір за завданнями роботодавця (такі завдання видаються працівнику під розписку); 4) укладення з працівником договору про використання об'єкта інтелектуальної власності (наприклад, ліцензійного договору) або договору про розподіл прав на об'єкт інтелектуальної власності, що створений в результаті перебування у трудових правовідносинах; 5) укладення договору про авторську винагороду за створення та використання об'єкта інтелектуальної власності або замість 4 і 5 пункту нашого алгоритму роботодавець може укласти з працівником договір про відчуження майнових прав інтелектуальної власності, що в цілому в певних ситуаціях може зекономити для роботодавця його витрати.

У межах підрозділу досліджено особливості розподілу майнових прав на об'єкти інтелектуальної (творчої) праці працівника. За загальним правилом, як наголошує автор, особисті немайнові права залишаються у працівника, а виключні майнові – за договором можуть бути передані роботодавцю. Якщо такого договору немає, виключними майновими правами працівник і роботодавець володіють спільно.

Особливу увагу приділено проблемі співавторства. Для забезпечення правомірності встановлення між працівниками відносин співавторства і їх обов'язків перед роботодавцями, як зазначає автор, необхідно: 1) окремо укладати трудові договори з кожним з таких працівників, де обумовлювати особливості реалізації ними своїх обов'язків і прав щодо частини твору; 2) роботодавцю надавати окремо кожному співавторові службове завдання;

3) передбачити у Цивільному кодексі України положення, за яким визнавати нікчемним договір про використання, розпорядження майновими правами інтелектуальної власності на службовий твір, якщо він укладений без належно оформленої згоди всіх співавторів; 4) визначати винагороду за створення та використання об'єкта інтелектуальної власності, що створений під час перебування працівника у трудових відносинах, для кожного співавтора окремо.

Розділ 3 «Порядок та практика договірної врегулювання прав на результати інтелектуальної (творчої) праці» містить три підрозділи, у яких розкривається поняття службового твору, практика договірної врегулювання розподілення прав на результати інтелектуальної (творчої) праці, визначається методологія розподілення прав на результати інтелектуальної (творчої) праці, створені внаслідок виконання трудового договору або службового завдання та механізм забезпечення виконання договорів про розподілення прав на результати інтелектуальної (творчої) праці.

У підрозділі 3.1 «Поняття службового твору та практика договірної врегулювання розподілення прав на результати інтелектуальної (творчої) праці» надано авторське визначення поняття «службовий твір» та розкрито його основні ознаки.

Одним із недоліків у термінологічному розумінні поняття «службовий твір» є відсутність його законодавчого закріплення у Цивільному кодексі України, де вживається словосполучення «об'єкт інтелектуальної власності, створений у зв'язку із виконанням трудового договору». Необхідність законодавчого закріплення поняття «службовий твір» саме у Цивільному кодексі України обумовлена відсутністю єдиного нормативно-правового акта, який би закріплював основні правові засади здійснення інтелектуальної діяльності, визначав основні майнові та немайнові права у сфері права інтелектуальної власності. Запропоновано доповнити статтю 429 Цивільного кодексу України пунктом такого змісту: «Під службовим твором варто розуміти твір, який створений автором-працівником із застосуванням власних інтелектуальних здібностей у межах виконання службового завдання, у строки та час, які чітко передбачені у трудовому, цивільно-правовому чи іншому договорі, що укладений між працівником та роботодавцем, із можливим застосуванням знарядь та засобів роботодавця».

Досліджуючи договірне регулювання розподілення прав на результати інтелектуальної (творчої) праці, у процесі якої створюється службовий твір, запропоновано розуміти таке регулювання як сукупність взаємних прав та обов'язків працівника і роботодавця, які визначені в укладеному між ними договорі, що чітко закріплює розподіл майнових прав працівника та роботодавця на створений службовий об'єкт. Метою договірної врегулювання розподілення прав на результати інтелектуальної (творчої) праці, у процесі якої створюється службовий твір, є усунення прогалин у законодавчому

регулюванні правовідносин зі створення та подальшого використання службового об'єкта. Зміст договору становлять взаємні права та обов'язки працівника і роботодавця як по відношенню один до одного, так і по відношенню до створеного службового твору.

У підрозділі 3.2 «Методологія розподілення прав на результати інтелектуальної (творчої) праці, створені внаслідок виконання трудового договору або службового завдання» запропоновано авторське розуміння методології розподілу прав на результати інтелектуальної (творчої) праці у правовідносинах з реалізації здібностей людини до продуктивної і творчої праці.

На підставі аналізу проблем, які виникають при розподіленні прав на результати інтелектуальної (творчої) праці, створені внаслідок виконання трудового договору або службового завдання, наголошено на необхідності передбачення на законодавчому рівні можливості набуття юридичною чи фізичною особою, де або у якої працює працівник, певних немайнових прав. У подальшому, при укладенні договору між працівником та роботодавцем, визначені на рівні Цивільного кодексу України немайнові права мають деталізуватися. З огляду на наведене, запропоновано встановити перелік немайнових прав у Цивільному кодексі України як основному акті, який закріплює основи здійснення права та захисту об'єктів інтелектуальної власності, шляхом доповнення статті 429 положенням такого змісту: «До основних немайнових прав юридичної чи фізичної особи, де чи в якої працює працівник, щодо виконання службового твору віднесено: 1) право перешкоджати будь-якому посяганням на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця об'єкта права інтелектуальної власності; 2) право вимагати збереження цілісності твору і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганням на твір, що може зашкодити честі і репутації автора».

У межах підрозділу науковцем доведено, що ефективними способом вирішення проблем у майбутньому при здійсненні розподілу прав між працівником та роботодавцем є укладення договору про розподіл майнових прав на службовий твір, у якому слід чітко визначити права як роботодавця, так і працівника. Крім того, доведено необхідність на законодавчому рівні закріпити право вимагати укладення між працівником та роботодавцем договору про використання службового твору шляхом закріплення у Цивільному кодексі України та відповідно у спеціалізованому Законі України «Про авторське та суміжні права» наступної тези: «Працівник та роботодавець мають право вимагати укладення між собою договору про розподілення прав та використання службового твору, у якому обумовити обов'язок автора виконати вказані дії та обов'язок роботодавця виплатити належну працівнику авторську винагороду».

Окремо наголошено на проблемі невизначеності у правовому регулюванні та неналежному розподілі прав власності між співвласниками та роботодавцем.

У підрозділі 3.3 «Механізми забезпечення виконання договорів про розподілення прав на результати інтелектуальної (творчої) праці» наголошено на відсутності деталізації у Цивільному кодексі України способів виконання договорів у сфері інтелектуальної власності, тобто не визначено чіткого алгоритму дій сторін договору, не розкрито характер та послідовність таких дій, як це, наприклад, передбачено для цивільно-правових угод щодо речових прав.

Виконання зобов'язань запропоновано розуміти як сукупність чітких, послідовних дій, які встановлені законом та/або обумовлені в укладеному між сторонами договорі, що тісно пов'язані між собою та полягають у дотриманні правових, економічних, організаційних та інших умов, за допомогою яких можна досягти найбільш оптимального та ефективного результату від укладеного договору, а також забезпечення належної охорони та захисту прав сторін при виконанні договорів у сфері інтелектуальної власності.

Здійснено детальний розгляд елементів виконання зобов'язань. У результаті дослідження строку виконання зобов'язань запропоновано внести зміни до статті 530 Цивільного кодексу України, яка передбачає строк виконання зобов'язання, та доповнити її частиною 3 такого змісту: «Якщо у зобов'язанні у сфері інтелектуальної діяльності встановлений строк (термін) його виконання, то воно підлягає виконанню у цей строк (термін). У договорі про створення об'єкта права інтелектуальної власності на прохання творця об'єкта може бути передбачено положення щодо пролонгації строку виконання договору. Строки пролонгації виконання договору визначаються у договорі за домовленістю сторін».

Важливим елементом механізму виконання договорів про розподілення прав на результати інтелектуальної (творчої) праці названо охорону та захист інтелектуальної власності. До елементів правової охорони інтелектуальної власності запропоновано віднести: 1) нормативне визначення і закріплення основних положень авторського права та суміжних прав, розробку і впровадження основних механізмів їх реалізації; 2) визначення рівня впливу міжнародного законодавства на регулювання авторського права та суміжних прав і приведення національного законодавства відповідно до міжнародного; 3) визначення засобів і порядку захисту авторських та суміжних прав і нормативне закріплення механізмів їх реалізації; 4) створення системи державних органів та наділення їх спеціальною компетенцією у сфері реалізації і захисту авторських та суміжних прав; 5) визначення основних принципів регулювання та захисту авторських і суміжних прав та напрямків подальшого розвитку регулятивного та охоронного законодавства тощо. В цілому ж правову охорону, на думку науковця, можна визначити як створення можливості права

інтелектуальної власності набути, реалізувати та захистити закріплене у нормативному порядку право інтелектуальної власності.

Розділ 4 «Гарантії захисту трудових прав творчих працівників та механізми забезпечення реалізації прав на результати інтелектуальної (творчої) праці в Україні та за законодавством інших держав» містить три підрозділи, у яких досліджуються матеріальні та процесуальні гарантії захисту трудових прав творчих працівників, юридичний механізм забезпечення реалізації прав на результати інтелектуальної (творчої) праці та аналізується захист трудових прав творчих працівників за законодавством держав світу.

У підрозділі 4.1 *«Матеріальні та процесуальні гарантії захисту трудових прав творчих працівників»* наголошено на тому, що гарантії виступають необхідним елементом подальшого захисту прав і законних інтересів працівників та є необхідною складовою для здійснення подальшого юрисдикційного захисту порушених трудових прав.

Запропоновано під гарантіями захисту трудових прав творчих працівників розуміти сукупність засобів та способів, за допомогою яких регламентується, здійснюється та забезпечується дотримання трудових прав творчих працівників від будь-яких порушень з боку роботодавця та інших учасників суспільно-трудова правовідносин та на основі гарантій відбувається подальший юрисдикційний захист трудових прав працівників.

Дисертантом гарантії захисту трудових прав творчих працівників розподілено на матеріальні та процесуальні, надано їх перелік. Досліджуючи такий вид матеріальних гарантій як забезпечення працівника необхідними матеріальними ресурсами для виконання покладеного на нього службового завдання, автор запропонував внести зміни до статті 8 Закону України «Про охорону праці», які передбачали б обов'язки роботодавця щодо працівників, що займаються творчою діяльністю. З цією метою статтю 8 доповнити частиною 5, яку викласти у такій редакції: «Роботодавець має забезпечити належними та якісними матеріальними ресурсами працівників, які займаються творчою діяльністю та виконують службове завдання».

У межах розгляду процесуальних гарантій захисту прав творчих працівників обґрунтовано необхідність для працівників, які виконують службове завдання, передбачити обмежену матеріальну відповідальність шляхом внесення змін до статті 133 Кодексу законів про працю, яку доповнити нормою такого змісту: «Працівники, які виконують службове завдання, несуть обмежену матеріальну відповідальність за пошкодження або знищення матеріалів, напівфабрикатів, виробів (продукції), інших предметів, виданих підприємством, установою, організацією працівникові для виконання службового завдання».

Важливою процесуальною гарантією, на думку науковця, є охорона праці творчих працівників. Тому ним запропоновано передбачити на законодавчому

рівні для такої категорії працівників мінімальні гарантії охорони праці, до яких віднести: недопуск на роботи із шкідливими або небезпечними умовами праці, закріплення технологічних та організаційних перерв у робочому часі, введення обліку робочого часу творчого працівника, забезпечення працівників спецодягом, іншими засобами індивідуального захисту, мийними та знешкоджувальними засобами, забезпечення працівника якісними матеріалами для виконання покладених на нього службових завдань тощо.

У підрозділі 4.2 «Юридичні механізми забезпечення реалізації прав на результати інтелектуальної (творчої) праці» наголошено на тому, що впровадження інтелектуальних здобутків у сферу виробництва потребує не тільки великих матеріальних затрат, а й має забезпечуватися реальним і ефективним механізмом захисту прав особи, яка його створила, та можливістю такої особи у подальшому володіти, користуватися та розпоряджатися створеними об'єктами права інтелектуальної власності.

На думку дисертанта, механізм забезпечення реалізації прав на результати інтелектуальної (творчої) праці полягає у гарантії задоволення трьох важливих правомочностей власника інтелектуального продукту: володіння, користування та розпорядження результатами інтелектуальної власності та інтелектуальної діяльності. Саме реальне дотримання цих прав по відношенню до власника об'єкта інтелектуальної діяльності є одним із перших та необхідних механізмів для подальшого належного й ефективного використання інтелектуального продукту.

Основними проблемами у здійсненні захисту прав інтелектуальної власності, в тому числі й прав творчих працівників, на думку дисертанта, є: 1) недосконалість нормативно-правової бази, яка регулює діяльність органів державної влади, до компетенції яких віднесено здійснення тих чи інших функцій у сфері захисту прав інтелектуальної (творчої) власності, що призводить до неузгодженості у реалізації окремих функцій та повноважень; 2) дублювання окремих функцій таких органів; 3) відсутність належного та ефективного контролю за роботою органів державної влади саме при здійсненні функцій у сфері захисту прав інтелектуальної власності; 4) низькі законодавчо встановлені стандарти захисту прав інтелектуальної власності; 5) відсутність належної координації та взаємодії між органами державної влади у сфері здійснення захисту інтелектуальної власності тощо.

У підрозділі 4.3 «Захист трудових прав творчих працівників за законодавством держав світу» розглянуто та проаналізовано практику зарубіжних країн у сфері здійснення захисту трудових прав творчих працівників.

Наголошено на тому, що на відміну від України, у зарубіжних країнах творча праця вважається однією із найбільш високооплачуваних, а працівники, які зайняті у цій сфері, є досить затребувані для роботи. Важливість творчої праці та творчої діяльності гарантується низкою нормативно-правових актів у

цій сфері, правовими, матеріальними та процесуальними гарантіями належної реалізації і захисту порушених прав творчих працівників та на законодавчому рівні закріплюється дієвим та ефективним механізмом захисту прав інтелектуальної власності, а працівникам, які виконують творчі завдання, – наданням ряду пільг та переваг, встановленням додаткових гарантій захисту результатів інтелектуальної діяльності.

На основі досвіду зарубіжних країн щодо праці творчих працівників запропоновано у Кодексі законів про працю чітко передбачити особливості регулювання праці творчих працівників, а саме: 1) особливості укладення договорів із творчими працівниками; 2) особливості умов праці творчого працівника; 3) особливості нормування праці; 4) особливості оплати праці творчих працівників.

На підставі аналізу проблем захисту права інтелектуальної власності, видів правопорушень у цій сфері та відповідальності за їх порушення запропоновано розширити перелік правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Так, на прикладі Франції, надано пропозицію у чинному законодавстві, а саме Кодексі України про адміністративні правопорушення, закріпити відповідальність за такий вид правопорушень як контрафакція, облудна імітація, облудне маркування. На основі досвіду Російської Федерації обґрунтована доцільність закріплення у національному законодавстві захисту творчих працівників від простою, тобто захисту від тимчасового призупинення роботи, спричиненого відсутністю організаційних або технічних умов, необхідних для виконання роботи, невідвратною силою або іншими обставинами. Крім того, запропоновано на законодавчому рівні встановити можливість творчих працівників використовувати умови гнучкого графіка роботи та можливість працювати на створенням об'єкта права інтелектуальної власності вдома.

У межах дослідження спростовано необхідність створення та існування в Україні спеціалізованого судового органу з розгляду справ, які виникають при використанні інтелектуальної власності та об'єктів права інтелектуальної власності.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми – визначення сутності, ознак інтелектуальної (творчої) праці як складової трудового права, правової природи та критеріїв єдності і диференціації поняття «інтелектуальна праця» як категорії трудового права та права інтелектуальної власності, правового статусу творчих працівників та особливостей спеціальної регламентації їх трудових прав, визначення сучасного стану правового регулювання захисту трудових прав творчих працівників та механізмів забезпечення реалізації прав на результати

інтелектуальної (творчої) праці в Україні та за законодавством інших держав. У результаті проведеного дослідження сформульовано ряд концептуальних висновків, пропозицій та рекомендацій, орієнтованих на досягнення поставленої мети.

1. Під інтелектуальною працею слід розуміти різновид розумової діяльності, яка полягає у застосуванні творчих та інтелектуальних здібностей працівника, використанні його інтелектуально-творчого потенціалу при виконанні покладених на нього обов'язків на виробництві чи в іншій сфері діяльності із застосуванням притаманних особі інтелектуальних умінь, використанням інтелектуальних ресурсів, на основі креативності з метою отримання нового інтелектуального продукту, послуги, інноваційних ідей, удосконалення чинних товарів чи послуг, технологій, комунікацій, соціальних, культурних та політичних зв'язків у суспільстві, які неодмінно стають об'єктами інтелектуальної власності, а отже, і об'єктами охорони права інтелектуальної власності.

Запропоновано ознаки інтелектуальної праці розглядати у двох аспектах: загальні ознаки та спеціальні ознаки. Загальні ознаки – це ті ознаки, які притаманні всім видам діяльності, всім видам праці та які, зазвичай, передбачені у Кодексі законів про працю. До спеціальних ознак варто віднести ті ознаки, які характеризують інтелектуальну працю як різновид праці із притаманними виключно їй особливостями.

До загальних ознак інтелектуальної праці віднесено: 1) це трудова діяльність людини чи трудова діяльність певного колективу працівників, які мають спільну мету, виконують спільне завдання та прагнуть отримати спільний результат своєї діяльності; 2) це свідома, вольова діяльність людини, спрямована на виробництво матеріальних і духовних благ, надання різноманітних послуг; 3) це така трудова діяльність, яка регулюється відповідними нормативно-правовими актами: Кодексом законів про працю, різними підзаконними актами, здійснюється у відповідності до чинного законодавства, є законною та правомірною; 4) підставою правового регулювання праці працівників є трудовий договір тощо; 5) трудова діяльність людини спрямована на отримання певного результату.

До спеціальних ознак інтелектуальної праці як складової трудового права варто віднести ті ознаки, які характеризують працю як інтелектуальну. Такими ознаками є наступні: 1) це творча креативна діяльність, творча праця; 2) її предметом є нематеріальні речі, якими можуть бути проекти, плани, ідеї, інформація, думки тощо. Тобто, при застосуванні інтелектуальної праці працівник має справу не з матеріальними благами, а з інформацією, обмінюючись нею, досвідом, знаннями, ідеями, діями тощо; 3) характерною рисою інтелектуальної праці як виду трудової діяльності є те, що при такій праці застосовується не фізична сила та фізичні особливості, а такі властивості людського організму як пам'ять, увага, мислення, уява тощо; 4) наявність у

особи, яка використовує інтелектуальну працю, інтелектуальних умінь та навичок; 5) наявність інтелектуальних ресурсів для виконання поставлених перед інтелектуальною діяльністю цілей; 6) інтелектуальна праця, зазвичай, є персоніфікованою працею, вона монополізована однією особою чи певною конкретно визначеною групою людей, які проводять відповідні дослідження; 7) інтелектуальна праця завжди спрямована на певний результат; 8) інтелектуальна діяльність є об'єктом захисту з боку держави, тобто результати інтелектуальної діяльності мають бути захищені на законодавчому рівні.

2. До критеріїв єдності у розумінні поняття «інтелектуальна праця» як категорія трудового права та права інтелектуальної власності віднесено:

1) мета інтелектуальної праці як категорії трудового права, так і категорії права інтелектуальної власності, яка полягає у покращенні життя суспільства, розвитку науково-технічного прогресу, покращенні практичної та виробничої діяльності людини, спрямована на удосконалення виробничих та пов'язаних із виробництвом процесів, підвищення рівня виробництва, полегшення виробничих процесів тощо;

2) подібність суб'єктів, які здійснюють інтелектуальну працю, наявність у них творчого потенціалу та такої риси як креативність;

3) націленість на отримання певного результату, тобто інтелектуальна праця завжди спрямована на конкретний результат, бажано позитивний.

Критеріями диференціації понять «інтелектуальна праця», «здатність до творчої праці» як категорії трудового права та права інтелектуальної власності нами визначено наступні:

1) творча праця у трудовому праві розглядається як застосування особою (працівником) своєї праці, своїх зусиль на виконання передбаченої трудовим чи цивільно-правовим договором трудової функції. Творча праця у розумінні права інтелектуальної власності – це безпосередня інтелектуальна діяльність особи щодо створення нею певного об'єкта інтелектуальної власності. Особа, яка створює об'єкт інтелектуальної власності, у цьому розумінні може як перебувати із роботодавцем у трудових відносинах, так і не перебувати у таких відносинах, створювати об'єкт інтелектуальної власності як самостійно, так і у співавторстві із іншими особами із застосуванням власних ресурсів, сил та засобів;

2) з точки зору трудового права, творча праця – це праця працівника, який виконує свою роботу із певними особливостями щодо такої діяльності, відповідно способи та форми захисту такої трудової діяльності передбачені законодавством про працю. Інтелектуальна праця як категорія права інтелектуальної власності визначена Цивільним кодексом України та спеціалізованими нормативно-правовими актами у сфері інтелектуальної власності. До основних способів захисту прав творчої праці віднесено різноманітні способи захисту прав інтелектуальної власності, які

поділяються на цивільно-правові, кримінально-правові та адміністративно-правові;

3) інтелектуальну діяльність у трудовому праві та праві інтелектуальної власності об'єднують спільні немайнові права, які використовує працівник та якими у подальшому наділений творець об'єкта інтелектуальної власності;

4) відмінністю між поняттям «інтелектуальна праця» у трудовому праві та праві інтелектуальної власності є те, що результати інтелектуальної праці у праві інтелектуальної власності можуть бути виражені у певній матеріальній формі (кресленні, описі, зразку тощо) чи нематеріальній формі. Результати ж інтелектуальної праці як категорії трудового права, окрім певної матеріальної форми, можуть також відображатися і в напрямках діяльності підприємства, установи чи організації, удосконаленні організації діяльності всього підприємства чи його окремих підрозділів. Тобто, в цьому випадку інтелектуальна діяльність працівника виражається у вирішенні якоїсь проблеми, яка виникає при виконанні ним своїх трудових функцій;

5) інтелектуальна праця як трудовий процес оплачується, натомість у праві інтелектуальної власності оплата праці здійснюється не за сам процес створення продукту, а за виготовлений об'єкт, який може бути використаний чи реалізований.

3. До основних особливостей інтелектуальної праці як трудового процесу відносяться наступні: 1) правовою основою діяльності особи, яка здійснює творчу працю, є трудовий договір, який укладений між таким працівником та роботодавцем; 2) у трудовому договорі має бути чітко визначено та передбачено, що саме використання працівником своїх творчих здібностей та власних інтелектуальних знань, умінь і навичок є трудовою функцією працівника; 3) створення об'єкта права інтелектуальної власності здійснюється за допомогою наданих роботодавцем матеріалів, із застосуванням механізмів роботодавця, використанням працівником техніки, засобів виробництва, які належать роботодавцю; 4) при виконанні трудової функції, пов'язаної із творчою та інтелектуальною працею, характерним для позначення всієї сукупності результатів інтелектуальної праці є використання термінів «знання» та «інформація», які часто вживаються як синоніми, проте в основі своїй мають істотні відмінності; 5) у процесі здійснення інтелектуальної діяльності працівник підпадає під дію трудового розпорядку та має виконувати його положення, дотримуватися встановленого сторонами режиму трудової діяльності; 6) інтелектуальна (творча) діяльність як процес виконання трудової функції оплачується відповідно до встановленого трудового договору не за сам результат інтелектуальної діяльності, а в основному за процес створення інтелектуального продукту.

4. До основних критеріїв визначення видів робіт, виконання яких передбачає здійснення інтелектуальної (творчої) праці, варто віднести критерій

творчості та творчої діяльності. Проте не кожна творча праця є інтелектуальною, а тільки та, яка передбачає створення нового інтелектуального продукту, нового об'єкта інтелектуальної власності. До інших важливих критеріїв віднесено розумову діяльність, яка спрямована на створення об'єкта із елементами новизни, критерій науковості, елементи навчальної діяльності, критерій дослідницької діяльності, критерій аналітичної діяльності тощо.

5. Особливостями визначення правового статусу творчих працівників є такі: 1) у законодавстві про працю та законодавстві у сфері інтелектуальної власності визначено спеціальні категорії осіб, які визнаються творчими працівниками, що застосовують свої творчі здібності у процесі праці для досягнення результату – створення об'єкта інтелектуальної власності та/або його інтерпретацію; 2) диференціація праці творчих працівників за критерієм характеру їх праці – застосування власних творчих здібностей; 3) наслідки диференціації – встановлення вікових, організаційних особливостей, відмінностей у регулюванні часу відпочинку, роботи, оплати праці, трудової дисципліни тощо; 4) поширення на творчих працівників одночасно норм трудового і авторського права та суміжних прав, що робить відносини творчого працівника і роботодавця комплексними; 5) поширення на них особливих правил трудової дисципліни, розгляду спорів; 6) розповсюдження на творчих працівників концепції добровільної зайнятості і свободи праці в їх особливих проявах у частині дистанційної, аутсорсингової, аутстафінгової зайнятості.

6. До ключових характеристик нормування праці найманих творчих працівників належать такі: 1) для творчих працівників нормування праці здійснюється за допомогою охоронних норм трудового права; 2) нормування здійснюється переважно на рівні локального правового регулювання, що свідчить про недостатність законодавчого правового регулювання праці найманих творчих працівників.

Виокремлено загальні характеристики, що у зв'язку із встановленням спеціального порядку регулювання часу відпочинку властиві найманим творчим працівникам: 1) особливості встановлення вихідних і святкових днів (можуть залучатися до праці у вихідний день, порядок залучення визначається місцевою радою); 2) особливості залучення творчих працівників до понаднормової роботи та роботи у нічний час; 3) особливості надання окремих видів відпусток творчим працівникам (відпустки для участі у конкурсах, фестивалях: додаткова відпустка до 35 днів працівникам телебачення, радіомовлення і драматичного мистецтва тощо, відпустка науково-педагогічним працівникам – до 56 днів щорічної основної відпустки).

До ключових характеристик встановлення спеціального порядку регулювання оплати праці найманих творчих працівників відносяться наступні:

1) поєднання централізованого правового регулювання (зокрема для творчих працівників бюджетної сфери) та локального правового регулювання праці (для творчих працівників, які не передбачені у постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку посад професійних творчих працівників театрів та посад (спеціальностей) працівників та інших специфічних театральних професій»); 2) поряд із класичними складовими оплати праці працівникам виплачується роялті; 3) є зв'язок вартості оплати праці із періодичністю, кількістю, якістю і характером творчої діяльності працівника.

7. До особистих немайнових прав роботодавця слід віднести: 1) право зазначати своє найменування або вимагати/забороняти зазначення такого найменування у разі використання об'єкта інтелектуальної (творчої) праці; 2) право на захист ділової репутації; 3) право на недоторканність службового твору від дій, що можуть порушити його цілісність, спотворити, перекрутити, унеможливити використання за призначенням, погіршити чи знищити його; 4) право на здійснення дій з оприлюднення твору з дозволу працівника або за наявності договору з ним; 5) право передавати ці особисті немайнові права своїм правонаступникам.

Обґрунтовано необхідність передбачити у проекті Трудового кодексу України положення з переліком особистих немайнових прав працівника і роботодавця.

8. До загальних засад використання об'єктів інтелектуальної власності, створених під час перебування у трудових відносинах, належать наступні: 1) трудо-правове та договірне регулювання виключних майнових прав на використання твору; 2) особливості розподілу майнових прав на об'єкти інтелектуальної (творчої) праці працівника; 3) реалізація співавторства у частині забезпечення балансу прав працівника і роботодавця; 4) використання таких об'єктів інтелектуальної власності, що створені під час перебування в трудових правовідносинах, повинно здійснюватися згідно із службовими обов'язками працівника; 5) регулювання права використання службового твору шляхом оприлюднення; 6) судовий захист прав сторін трудових правовідносин при створенні і використанні об'єкта інтелектуальної власності, створеного під час перебування у трудових правовідносинах.

9. Під службовим твором варто розуміти твір, який створений автором-працівником із застосуванням власних інтелектуальних здібностей у межах виконання службового завдання, у строки та час, які чітко передбачені у трудовому чи іншому договорі, який укладений між працівником та роботодавцем, із можливим застосуванням знарядь та засобів роботодавця.

Основними ознаками службового твору є: 1) наявність укладеного між працівником та роботодавцем трудового договору; 2) створення службового твору здійснюється у межах виконання працівником своєї трудової функції та службових обов'язків; 3) створення службового твору пов'язане із виконанням службового завдання, яке надане працівнику роботодавцем; 4) створення

службового твору здійснюється у межах часу, який встановлений трудовим договором; 5) створення службового твору, зазвичай, здійснюється із використанням матеріалів та засобів, які належать роботодавцю; 6) наявність передбаченої трудовим договором оплати праці працівника.

10. Під методологією розподілу прав на результати інтелектуальної (творчої) праці у правовідносинах з реалізації здібностей людини до продуктивної і творчої праці, створені внаслідок виконання трудового договору або службового завдання, слід розуміти правила розподілу та використання немайнових та майнових прав об'єктів інтелектуальної діяльності, службових творів між працівниками та роботодавцями, які регламентуються нормами законодавства та умовами трудового чи цивільно-правового договору. Тобто, ми маємо на увазі розгляд розподілу прав на службові твори між працівником та роботодавцем, виявлення колізій у законодавстві та надання теоретичних і практичних рекомендацій щодо їх усунення.

Методологія розподілу прав на результати інтелектуальної (творчої) праці, створені внаслідок виконання трудового договору або службового завдання, здійснюється на основі:

1) закону, тобто на основі тих норм, які прямо передбачені у загальному та спеціальному законодавстві. Такий розподіл, зазвичай, визначений у Цивільному кодексі України та Законі України «Про авторське право та суміжні права», що чітко регламентують, які права має працівник та роботодавець по відношенню до створеного службового твору;

2) договору, який укладений між працівником та роботодавцем. Зазначимо, що у науковій літературі розглядають як трудовий договір, так і цивільно-правові договори;

3) застосування окремих положень судової практики, яка зазвичай закріплюється у постановах Пленуму Верховного Суду України та є частиною національного законодавства, у випадку виникнення спору при розподіленні прав на результати інтелектуальної діяльності та у разі відсутності нормативно-правового врегулювання спору на законодавчому рівні.

11. Запропоновано поняття «виконання зобов'язань» розуміти як сукупність чітких, послідовних дій, які встановлені законом та/або обумовлені в укладеному між сторонами договорі, що тісно пов'язані між собою та полягають у дотриманні правових, економічних, організаційних та інших умов, за допомогою яких можна досягти найбільш оптимального та ефективного результату від укладеного договору, а також забезпечення належної охорони та захисту прав сторін при виконанні договорів у сфері інтелектуальної власності.

До основних складових елементів механізму виконання договорів про розподіл прав на результати інтелектуальної праці в трудових правовідносинах ми пропонуємо віднести: 1) умови виконання договору; 2) строк виконання зобов'язання за договором; 3) предмет виконання зобов'язань; 4) спосіб виконання договорів про розподіл прав на результати інтелектуальної

діяльності; 5) охорону договору; 6) способи захисту прав і законних інтересів сторін договору та прав інтелектуальної власності в цілому.

12. Під матеріальними гарантіями захисту трудових прав творчих працівників слід розуміти сукупність різноманітних умов, способів та засобів, які носять матеріальний характер чи мають матеріальну форму вираження і спрямовані на належну реалізацію працівниками своїх трудових обов'язків, виконання умов трудового чи цивільно-правового договору та зазвичай виражаються у здійсненні необхідного матеріально-технічного забезпечення трудової діяльності, організації ефективної роботи, здійсненні належної оплати праці, забезпеченні необхідними матеріальними та сировинними ресурсами тощо.

До основних матеріальних гарантій захисту трудових прав творчих працівників пропонуємо віднести: 1) гідну оплату праці за виконувану ними роботу; 2) гарантію забезпечення необхідними матеріально-технічними ресурсами і матеріалами для здійснення інтелектуальної діяльності та створення об'єкта права інтелектуальної власності; 3) гарантії, які спрямовані на реалізацію права на відпочинок творчих працівників; 4) право на відшкодування витрат на лікування у разі ушкодження здоров'я працівників або у разі їх смерті тощо.

Під процесуальними гарантіями захисту трудових прав творчих працівників слід розуміти сукупність спеціальних правових засобів, які забезпечують належну реалізацію прав та свобод творчих працівників при виконанні ними своїх трудових функцій, спрямовані на належне дотримання трудових прав творчих працівників та є невід'ємною частиною механізму правового регулювання трудових правовідносин. Таким чином, процесуальні гарантії мають забезпечити інтереси конкретного суб'єкта трудових правовідносин.

До важливих процесуальних гарантій прав творчих працівників ми пропонуємо віднести: 1) гарантування зайнятості творчих працівників на відповідному підприємстві, в установі, організації у повному обсязі; 2) гарантування режиму праці та відпочинку творчих працівників; 3) гарантування суміщення праці творчих працівників на різних підприємствах, в установах, організаціях; 4) створення сприятливої обстановки для здійснення творчої діяльності, забезпечуючи для цього необхідні побутові умови та належні умови праці; 5) гарантування подальшого втілення результатів творчої діяльності у відповідний процес виробництва, гарантії захисту від праці у нічний час; 6) недопущення дискримінації в оплаті праці працівників, які спільно виконують службове завдання, та забезпечення розумного співвідношення у оплаті їх праці; 7) звернення творчих працівників до відповідних органів державної влади з метою захисту їх порушених прав та законних інтересів; 8) створення сприятливих умов для поєднання творчої роботи із роботою на підприємстві, в установі, організації тощо.

13. Під юридичним механізмом забезпечення реалізації прав на результати інтелектуальної (творчої) праці запропоновано розуміти процес забезпечення здійснення суб'єктом інтелектуальної діяльності своїх суб'єктивних прав щодо створеного ним об'єкта права інтелектуальної власності, який, зазвичай, виражається у задоволенні реалізації трьох важливих правомочностей власника: володіння, користування та розпорядження результатами інтелектуальної власності та інтелектуальної діяльності, що здійснюється за допомогою різноманітних заходів та із застосуванням різноманітних способів для досягнення оптимального результату – реального та неупередженого забезпечення захисту результатів інтелектуальної діяльності та непорушності прав творця об'єкта інтелектуальної власності.

Ключовими складовими юридичного механізму забезпечення реалізації прав на результати інтелектуальної (творчої) праці варто назвати: 1) здійснення національного та міжнародно-правового захисту прав інтелектуальної власності у їх взаємозв'язку; 2) забезпечення дотримання права володіння, користування та реалізації права інтелектуальної діяльності суб'єктами інтелектуальної діяльності; 3) забезпечення належної охорони та захисту об'єктів інтелектуальної власності, прав та законних інтересів творців об'єкта права інтелектуальної власності як юрисдикційними, так і неюрисдикційними органами державної влади.

14. На основні досвіду зарубіжних країн щодо праці творчих працівників у Кодексі законів про працю слід чітко передбачити особливості регулювання праці творчих працівників, до яких, на нашу думку, слід віднести: 1) особливості укладення договорів із творчими працівниками, зокрема передбачити, що підставами для виникнення трудових відносин із творчими працівниками є трудовий договір, цивільно-правовий договір, авторський договір, договір підряду тощо; 2) особливості умов праці творчого працівника, які полягають не тільки у належному організаційному та матеріально-технічному забезпеченні творчих працівників з боку роботодавця, а й у захисті від тих чинників, які не залежать від роботодавця чи працівника, наприклад, захист творчого працівника від простою на виробництві; 3) особливості нормування праці. Варто зазначити, що нормування праці творчого працівника є досить складним для розуміння поняттям, що впливає із специфіки творчої діяльності. Так, як ми вже наголошували, працю творчого працівника досить важко врегулювати, оскільки сьогодні такий працівник може працювати дві-три години, а завтра – протягом 18–20 годин; 4) особливості оплати праці.

Важливим напрямком захисту трудових прав творчих працівників є закріплення захисту творчих працівників від простою, розширення переліку правопорушень у сфері інтелектуальної власності, зокрема встановлення відповідальності за такий вид правопорушень як контрафакція, облудна імітація, облудне маркування шляхом внесення змін до чинного Кодексу

України про адміністративні правопорушення, закріплення можливості творчих працівників використовувати умови гнучкого графіка роботи та можливості працювати вдома.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія:

1. Вахонєва Т.М. Правовідносини з реалізації здібностей людини до продуктивної і творчої праці : монографія / Т.М. Вахонєва. – Х. : ТОВ «В справі», 2017. – 372 с.

Статті у наукових фахових виданнях України:

2. Вахонєва Т.М. Особисті немайнові права як складова змісту авторських правовідносин / Т.М. Вахонєва // Вісник Чернігівського державного інституту права, соціальних технологій та праці. Серія: Право. Економіка. Соціальна робота. Гуманітарні науки. – 2009. – № 1. – С. 64–79.

3. Вахонєва Т.М. Відповідальність за невиконання авторського договору / Т.М. Вахонєва // Держава і право: збірник наукових праць. Серія: Юридичні і політичні науки. – 2011. – Вип. 52. – С. 270–276.

4. Вахонєва Т.М. Виконання творів як об'єкт права інтелектуальної власності / Т.М. Вахонєва // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 9. – С. 11–14.

5. Вахонєва Т.М. Виконавці як суб'єкти права інтелектуальної власності / Т.М. Вахонєва // Юридична Україна. – 2012. – № 2 (110). – С. 48–53.

6. Вахонєва Т.М. Виробники фонограм і відеограм як суб'єкти суміжних прав / Т.М. Вахонєва // Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки. – 2012. – Вип. 58. – С. 335–340.

7. Вахонєва Т.М. Організації мовлення як суб'єкти суміжних прав / Т.М. Вахонєва // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 10. – С. 12–15.

8. Вахонєва Т.М. Юридичний зміст майнових прав виконавців як суб'єктів суміжних прав за законодавством України / Т.М. Вахонєва // Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки. – 2013. – Вип. 60. – С. 236–244.

9. Вахонєва Т.М. Юридичний зміст майнових прав організацій мовлення як суб'єктів суміжних прав за законодавством України / Т.М. Вахонєва // Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки. – 2013. – Вип. 61. – С. 140–147.

10. Вахонєва Т.М. Договори про передачу суміжних прав / Т.М. Вахонєва // Юридична Україна. – 2013. – № 4 (124). – С. 34–39.

11. Вахонєва Т.М. Юридичний зміст майнових прав виробників фонограм і відеограм як суб'єктів суміжних прав за законодавством України / Т.М. Вахонєва // Підприємництво, господарство і право. – 2013. – № 4. – С. 102–106.

12. Вахонєва Т.М. Щодо визначення сутності поняття інтелектуальної (творчої) праці / Т.М. Вахонєва // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. – 2014. – Вип. 5. – Ч. 2. – Т. 2. – С. 49–52.

13. Вахонєва Т.М. Теоретико-правові основи використання об'єктів інтелектуальної власності, створених при виконанні трудових обов'язків / Т.М. Вахонєва // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2014. – Вип. 29. – Ч. 2. – С. 75–78.

14. Вахонєва Т.М. Захист трудових прав творчих працівників за законодавством держав світу / Т.М. Вахонєва // Наука і правоохорона. – 2015. – № 1. – Ч. 2. – С. 50–55.

15. Вахонєва Т.М. Щодо визначення основних форм та способів захисту прав творчих працівників / Т.М. Вахонєва // Наука і правоохорона. – 2015. – № 2 (28). – Ч. 2. – С. 25–31.

16. Вахонєва Т.М. Договірне регулювання прав на результати інтелектуальної (творчої) праці / Т.М. Вахонєва // Наука і правоохорона. – 2015. – № 3. – Ч. 2. – С. 57–63.

17. Вахонєва Т.М. Зміст особистих немайнових прав на результати інтелектуальної (творчої) праці суб'єктів трудових правовідносин / Т.М. Вахонєва // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. – 2015. – № 3-2. – Т. 4. – С. 41–44.

18. Вахонєва Т.М. Щодо визначення поняття та ознак «службового твору» / Т.М. Вахонєва // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2015. – № 33-2. – С. 88–91.

19. Вахонєва Т.М. Судовий захист як основна форма захисту прав на результати інтелектуальної (творчої) праці / Т.М. Вахонєва // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2015. – № 34-2. – Ч. 2. – С. 83–86.

20. Вахонєва Т.М. Юридична природа та види правовідносин у сфері авторського права і суміжних прав в Україні / Т.М. Вахонєва // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2016. – № 1 (102). – С. 21–24.

21. Вахонєва Т.М. Щодо питання запровадження спеціального порядку регулювання нормування праці творчих працівників / Т.М. Вахонєва // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2016. – № 1. – С. 53–57.

22. Вахонєва Т.М. Щодо визначення поняття процесуальних гарантій захисту трудових прав творчих працівників / Т.М. Вахонєва // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2016. – № 6. – С. 42–45.

23. Вахонєва Т.М. Визначення правового становища творчих працівників у трудовому праві / Т.М. Вахонєва // Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки. – 2016. – Вип. 74. – С. 290–301.

24. Вахонєва Т.М. Поняття та види договорів про створення та передачу об'єктів авторського права / Т.М. Вахонєва // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2016. – № 2 (88). – С. 59–68.

25. Вахонєва Т.М. Елементи та порядок укладення авторського договору / Т.М. Вахонєва // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2016. – № 5 (91). – С. 18–27.

26. Вахонєва Т.М. Щодо визначення основних ознак інтелектуальної діяльності / Т.М. Вахонєва // Право та інновації. – 2016. – № 4 (16). – С. 140–145.

27. Вахонєва Т.М. Договірне регулювання створення об'єктів творчості в межах трудових правовідносин / Т.М. Вахонєва // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. – 2016. – Вип. 6. – Т. 1. – С. 161–165.

28. Вахонєва Т.М. Щодо доцільності укладення договору про розподілення прав на результати інтелектуальної (творчої) праці, створених в результаті виконання трудового договору або службового завдання / Т.М. Вахонєва // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – 2017. – № 1. – С. 56–58.

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав:

29. Вахонєва Т.Н. Защита права интеллектуальной собственности на объекты интеллектуальной (творческой) деятельности, созданные в результате выполнения трудового договора или служебного задания / Т.Н. Вахонєва // Право и политика. – 2014. – Спецвыпуск. – С. 63–67.

30. Вахонєва Т.М. Особливості інтелектуальної діяльності як процесу та результату виконання трудової функції / Т.М. Вахонєва // Visegrad journal on human rights (Республіка Словаччина). – 2015. – № 6. – Р. 81–84.

31. Вахонєва Т.М. Зміст майнових прав на результати інтелектуальної (творчої) праці суб'єктів трудових правовідносин / Т.М. Вахонєва // Visegrad journal on human rights (Республіка Словаччина). – 2015. – № 6/2. – Р. 17–20.

32. Вахонєва Т.Н. Особенности правового статуса творческих работников как субъектов трудового права / Т.Н. Вахонєва // Право и политика. – 2016. – № 1. – С. 45–48.

33. Вахонєва Т.М. Критерії визначення видів робіт, виконання яких передбачає здійснення інтелектуальної (творчої) праці / Т.М. Вахонєва // Jurnalul juridic national. – 2017. – № 1 (23). – С. 102–106.

Матеріали наукових конференцій:

34. Вахонєва Т.М. Строки чинності авторських прав та порядок їх обчислення / Т.М. Вахонєва // Держава і право в умовах глобалізації: реалії та перспективи : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції

(м. Сімферополь, 16–17 квітня 2010 року). – Сімферополь : КРП «Видавництво «Кримнавчпеддержвидав», 2010. – С. 211–213.

35. Вахонєва Т.М. Особливості та проблеми визначення змісту авторського договору / Т.М. Вахонєва // Актуальні проблеми правотворення в сучасній Україні : матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, 29 квітня–01 травня 2010 року). – К., 2010. – С. 16–18.

36. Вахонєва Т.М. Плагіат як різновид порушення авторських прав за законодавством України / Т.М. Вахонєва // Актуальні проблеми запобігання та протидії корупції і охорони права власності: другі юридичні читання : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (01 листопада 2011 року). – Тернопіль–Київ–Херсон : ПАТ «Херсонська міська друкарня», 2011. – С. 9–10.

37. Вахонєва Т.М. Особисті немайнові права суб'єктів суміжних прав / Т.М. Вахонєва // Юридична наука: проблеми та досягнення : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Тернопіль, 19 лютого 2013 року). – Тернопіль, 2013. – С. 107–111.

38. Вахонєва Т.М. Особисті немайнові права на результати інтелектуальної (творчої) праці суб'єктів трудових правовідносин: теоретичні аспекти / Т.М. Вахонєва // Публічне адміністрування в сфері органів внутрішніх справ : матеріали круглого столу (м. Київ, 14 травня 2015 року). – К. : НАВС, 2015. – С. 34–37.

39. Вахонєва Т.М. Загальнотеоретична характеристика використання об'єктів інтелектуальної власності, створення яких пов'язане із перебуванням у трудових правовідносинах / Т.М. Вахонєва // Пріоритетні проблеми юридичної науки: сучасний стан та перспективи вдосконалення : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 18–19 липня 2015 року). – К. : Науково-дослідний інститут публічного права, 2015. – С. 32–36.

40. Вахонєва Т.М. Теоретико-правові основи інтелектуальної (творчої) праці / Т.М. Вахонєва // Теорія і практика розвитку правових інститутів : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 10–11 березня 2016 року). – К. : Науково-дослідний інститут публічного права, 2016. – С. 28–29.

41. Вахонєва Т.М. Проблеми належності та розподілу майнових прав на службові твори / Т.М. Вахонєва // Соціально-економічні та правові підстави вдосконалення трудового законодавства на сучасному етапі : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 21 жовтня 2016 року). – Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2016. – С. 72–76.

АНОТАЦІЯ

Вахонєва Т.М. Теоретичні та практичні засади реалізації прав на результати інтелектуальної (творчої) праці в трудових правовідносинах. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2017.

Дисертацію присвячено дослідженню правовідносин з реалізації прав на результати інтелектуальної (творчої) діяльності в трудових правовідносинах. У роботі здійснено комплексний аналіз теоретичних та практичних засад реалізації прав на результати інтелектуальної (творчої) діяльності, визначено поняття, ознаки та значення інтелектуальної (творчої) діяльності як складової трудового права, проаналізовано зарубіжний досвід організації творчої діяльності у високорозвинених країнах, розглянуто критерії визначення видів робіт, виконання яких передбачає здійснення інтелектуальної (творчої) діяльності.

У дисертації визначено правовий статус творчих працівників як суб'єктів трудового права та трудових правовідносин, охарактеризовано особисті немайнові та майнові права на результати інтелектуальної (творчої) праці з реалізації прав на результати інтелектуальної (творчої) діяльності в трудових правовідносинах та розглянуто загальні засади використання об'єктів інтелектуальної власності, створення яких пов'язане з реалізацією здібностей людини до творчої праці.

Розглянуто поняття службового твору, практику договірної врегулювання розподілення прав на результати інтелектуальної (творчої) діяльності та механізми забезпечення виконання договорів про розподілення прав на результати інтелектуальної (творчої) діяльності. Надано авторське визначення матеріальних та процесуальних гарантій у правовідносинах з реалізації здібностей людини до продуктивної і творчої праці, юридичного механізму забезпечення реалізації прав на результати інтелектуальної (творчої) діяльності, виділено та охарактеризовано їх конкретні види.

Ключові слова: інтелектуальна власність, творчість, творча діяльність, праця, трудові правовідносини, здібності.

АННОТАЦІЯ

Вахонева Т.Н. Теоретические и практические основы реализации прав на результаты интеллектуального (творческого) труда в трудовых правоотношениях. – *На правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.05 – трудовое право; право социального обеспечения. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко Министерства образования и науки Украины. – Киев, 2017.

Диссертация посвящена исследованию правоотношений реализации прав на результаты интеллектуальной (творческой) деятельности в трудовых правоотношениях. В работе осуществлен комплексный анализ теоретических и

практических основ реализации прав на результаты интеллектуальной творческой деятельности, определены понятие, признаки и значение интеллектуальной (творческой) деятельности как составляющей трудового права. Под интеллектуальной (творческой) деятельностью предложено понимать разновидность умственной деятельности, которая заключается в применении творческих и интеллектуальных способностей работника, использовании его интеллектуально-творческого потенциала для выполнения возложенных на него обязанностей в производстве или иной сфере деятельности с применением присущих лицу интеллектуальных умений, использованием интеллектуальных ресурсов на основе креативности с целью получения нового интеллектуального продукта, услуги, инновационных идей, усовершенствования действующих товаров или услуг, технологий, коммуникаций, социальных, культурных и политических связей в обществе, которые непременно становятся объектами интеллектуальной собственности, а следовательно, и объектами охраны прав интеллектуальной собственности.

В диссертации проанализирован зарубежный опыт организации и защиты творческой деятельности в высокоразвитых странах, определены виды работ, выполнение которых предусматривает осуществление интеллектуальной (творческой) деятельности. Особое внимание в диссертации уделено исследованию юридической сущности и критериев единства и дифференциации понятия «интеллектуальная деятельность» как категории трудового права и права интеллектуальной собственности, определению общих и отличительных черт этого понятия. В рамках диссертации выделены общие характеристики нормирования труда, установления специального порядка регулирования времени отдыха, который присущий наемным творческим работникам, и основные ключевые характеристики установления специального порядка регулирования оплаты труда наемных творческих работников.

В работе рассмотрен правовой статус творческих работников как субъектов трудового права и трудовых правоотношений, охарактеризованы личные неимущественные и имущественные права на результаты интеллектуальной (творческой) работы по реализации прав на результаты интеллектуальной (творческой) деятельности в трудовых правоотношениях, обоснована необходимость предусмотрения в проекте Трудового кодекса Украины положения с перечнем личных неимущественных прав работника и работодателя. В диссертации охарактеризованы общие принципы использования объектов интеллектуальной собственности, создание которых связано с реализацией способностей человека к творческому труду.

В научной работе подробно рассматривается понятие служебного произведения как произведения, созданного автором-работником с применением собственных интеллектуальных способностей в рамках выполнения служебного задания, в сроки и время, которые четко предусмотрены в трудовом или ином договоре, который заключен между работником и работодателем, с возможным применением орудий и средств работодателя.

В диссертации исследована практика договорного регулирования распределения прав на результаты интеллектуальной (творческой) деятельности и механизмы обеспечения выполнения договоров о распределении прав на результаты интеллектуальной (творческой) деятельности. Предоставлено авторское определение материальных и процессуальных гарантий в правоотношениях по реализации способностей человека к производительному и творческому труду, юридического механизма обеспечения реализации прав на результаты интеллектуальной (творческой) деятельности, выделены и охарактеризованы их конкретные виды.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, творчество, творческая деятельность, труд, трудовые правоотношения, способности.

ANNOTATION

Vahonyeva T.M. Theoretical and practical bases for the rights of intellectual (creative) activities in labor relations. – *The manuscript.*

The dissertation for the degree of Doctor of Law in specialty 12.00.05 – labor law; social security law. – Taras Shevchenko National University of Kyiv of the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2017.

Thesis deals with the relationship of the rights of results of intellectual (creative) activities in labor relations. In this dissertation the complex analysis of theoretical and practical bases for the rights of intellectual creativity is made, the concept, characteristics and importance of intellectual (creative) activities as part of labor law are defined, the foreign experience of creative activity in developed countries is analyzed, the criteria for determining the types of work, implementation of which involves intellectual (creative) activities are reviewed. In the dissertation was paid attention to the research of a legal nature and criteria of unity and differentiation of the concept of «intellectual activity» as a category of employment law and intellectual property rights, common and distinctive features of the concept are identified also. Within thesis the common characteristics of regulation of labor were singled out, establishing a special system of regulation time off which is peculiar to employed artists, and establishing the special procedure of regulation of labor remuneration of artists. The thesis studies the legal status of artists as subjects of labor law and labor relations, describes the moral and property rights to results of intellectual (creative) work with the rights to results of intellectual (creative) work in labor relations and general principles about the use of objects of intellectual property, the creation of which is associated with the implementation of abilities to creative work is also considered. 28 The dissertation in detail the concept of service work, the practice of contract settlement distribution rights to results of intellectual (creative) activities and mechanisms to ensure implementation of agreements on the distribution of rights to results of intellectual (creative) activities are examined. The author's definition of material and procedural safeguards in legal implementation of human

capabilities for productive and creative work, legal mechanism for ensuring the rights to results of intellectual (creative) activities is given in the thesis, their specific species are selected and characterized.

Key words: intellectual property, creativity, creative activities, work, labor relations, ability.

Гарнітура Таймс. Формат 60x84/16.
Наклад 100. Папір офсетний. Ум.-др. арк. 1,9.
Підписано до друку 28.04.2017. Замовлення 417.

Надруковано в «МП Леся».
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи серія ДК № 892 від 08.04.2002.

«МП Леся»
03148, Київ, а/с 115.
Тел./факс: (066) 60-50-199, (068) 126-49-26
E-mail: lesya3000@ukr.net